

УДК 635.21:631.526.32

В.М. Кричківський, науковий співробітник
Хмельницький ІАПВ

ПРОДУКТИВНІСТЬ СОРТІВ КАРТОПЛІ В УМОВАХ ЗАХІДНОЇ ЧАСТИНИ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

В умовах західної частини Лісостепу України перевага за урожайністю за роки випробувань встановлена для середньостиглих та середньопізніх сортів. За репродукування впродовж трьох років еліти найбільш стабільні за урожайністю сорти Червона рута, Поліське джерело, Скарбниця, Левада, Фантазія, Лілея, Слов'янка. Найбільш урожайні сорти Скарбниця, Слов'янка, Поліське джерело, Лілея.

Ключові слова: картопля, сорт, урожайність, еліта, репродукація, погодні умови.

Постановка проблеми. Картопля як рослина, що вегетативно розмножується, надзвичайно сильно реагує на умови вирощування, змінюючи залежно від них як урожайність, так і стійкість проти різних хвороб [1].

Характерною особливістю сучасного інноваційного розвитку насінництва картоплі є виробництво насінневого матеріалу нових перспективних високопродуктивних сортів, які відзначаються підвищеною адаптивною здатністю в певних ґрунтово-кліматичних та фітосанітарних умовах, а також, яким властиві цінні господарські ознаки, як основи передумов їхньої комерційної привабливості [2-3].

Вирощування картоплі майже в усіх регіонах України сприяє створенню й впровадженню у виробництво великої кількості сортів вітчизняної селекції, які належать до різних груп стиглості, напрямів вирощування, мають неоднаковий потенціал адаптивності до ґрунтово-кліматичних умов нашої країни.

Разом з тим, велика кількість сортів, при створенні яких використовуються різні методи та вихідні форми, потребує їхнього ретельного та багатостороннього вивчення в певному регіоні. Оскільки сорт – найдешевший і доступний засіб підвищення врожайності. У сучасних умовах він став чинником, без якого неможливо реалізувати в землеробстві досягнення науково-технічного прогресу.

Приріст урожаю від сортозаміни становить до 50 % порівняно з сортами, які тривалий час знаходяться у виробництві. Кожна грошова одиниця використана на придбання нового сорту, дає можливість одержати три одиниці прибутку [4].

Варто врахувати і такий чинник, як комерційна цінність сорту, оскільки ринковий попит суттєво змінився. Насамперед, це забезпечення потреб для харчування влітку, за наявності в бульбах картоплі незамінних амінокислот, вітамінів, вуглеводів та забезпечення сировиною картоплепереробних підприємств, починаючи з другої половини літнього періоду, в зв'язку з тим, що в останні роки інтенсивно розпочався розвиток

картоплепереробної промисловості з виготовлення продуктів харчування, де виробляється 25-30 тис. т картоплепродуктів за попиту 100 тис. т [5]. Зважаючи на зазначене та велику кількість сортів, внесених до Реєстру сортів рослин України, з метою раціонального використання їхнього потенціалу, актуальним є визначення сортів, біологічні властивості яких найбільш відповідають певним ґрунтово-кліматичним умовам.

Мета досліджень. Визначити в умовах західної частини Лісостепу України сорти картоплі, що вирізняються високою адаптивною здатністю щодо формування високих урожаїв, як основної передумови максимальної реалізації їх генетичного потенціалу.

Методика досліджень. Впродовж 2008-2010 рр. в Хмельницькому ІАПВ випробовувались сорти різних груп стиглості, занесені до Державного Реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні впродовж 2002-2009 рр.: Серпанок, Подолянка, Скарбниця, Тирас, Карлик, Левада, Фантазія, Оберіг, Билина, Лілея, Слов'янка, Червона рута, Поліське джерело.

Ґрунт дослідних ділянок – чорнозем опідзолений, середньо суглинковий. Агрохімічні показники орного шару такі: гумус – 3,2-4,0 %, рН сольове – 6,0-6,6 %, гідролітична кислотність і сума обмінних основ відповідно 1,1-3,4 та 34,2-43,8 мг/екв. на 100 г сухого ґрунту, насиченість основами 91-97%, азот загальний – 0,22-0,27 %, фосфор – 0,14-0,18 %.

Водний режим ґрунтів нестійкий і цілком залежить від погодних умов, головним чином від частоти випадання дощів, унаслідок чого погіршується ріст і розвиток картоплі в посушливі періоди.

Дослід проводився методом накладання, тобто кожен рік добирався насінневий матеріал, що походив від партії елітних садивних бульб висаджених у 2008 році. У рік досліджень ділянки розміщували в умовах просторової ізоляції від переносників та джерел вірусної інфекції, повторність чотириразова, схема садіння 70 x 30 см. Сорти розміщували за групами стиглості.

Догляд за насадженнями загальноприйнятий для зони вирощування.

Обліки і спостереження проводились згідно методичних рекомендацій щодо проведення досліджень з картоплею [6].

Результати досліджень. Дослідженнями щодо випробування та особливостей формування урожаю сортів вітчизняної селекції у західній частині Лісостепу України встановлено найвищу урожайність в 2008 р. та в 2009 р., за сприятливих погодних умов, що відзначились в червні, липні та серпні достатньою кількістю опадів та середньодобовими температурами повітря, близькими до середньобагаторічних.

Середній показник урожайності середньостиглих сортів переважав урожайність ранніх сортів на 2,7-3,5 т/га, середньоранніх – на 1,1-3,7 т/га. Вказаної закономірності щодо середньопізніх сортів не спостерігається.

В окремі роки випробувань середній показник врожайності середньостиглих сортів переважав врожайність ранніх сортів у 2008 році на 1,6 т/га, середньоранніх на 3,4 т/га, відповідно в 2009 році на 1,3 т/га і 5,1 т/га, в 2010 році – 2,0 і 4,0 т/га.

Середньопізні сорти переважали за урожайністю ранні сорти в 2008 році на 1,3 т/га, середньоранні

0,4 т/га; відповідно в 2009 році – на 0,4 і 4,7 т/га, в 2010 році – на 3,2 і 5,5 т/га.

Тобто перевага за роки випробувань щодо врожайності встановлена за середньостиглими та середньопізніми сортами порівняно з ранніми та середньоранніми.

Встановлено також, що середньопізнім сортам властиве менше зниження врожайності за два роки репродукування еліти, а саме в межах 1,4-1,8 т/га. Середній показник зниження врожайності за роки репродукування еліти для ранніх сортів становив 0,8-3,5 т/га, середньоранніх 2,6-3,7 т/га, середньостиглих 3,5-5,5 т/га.

Найбільш стабільні щодо урожайності за роки випробування середньопізні сорти. Серед ранніх сортів тільки сорт Скарбниця, серед середньоранніх Левада та Фантазія, серед середньостиглих Лілея та Слов'янка.

В насадженнях еліти в 2008 році найбільша врожайність встановлена у сортів Слов'янка та Поліське джерело (25,5 т/га), Лілея (24,5), Серпанок (24,4), Билина (24,2), Подолянка (24,1 т/га); найнижчі за урожайністю Тирас (21,7 т/га) та Карлик-04 (20,8 т/га) (табл. 1).

Таблиця 1

Урожайність картоплі, т/га за 2008-2010 рр.

Сорти	2008 р.	2009 р.	2010 р.	Середнє за 2008-2010 рр.
РАННІ				
Серпанок	24,4	20,0	20,4	21,6
Подолянка	24,1	23,0	18,4	22,1
Скарбниця	22,7	36,6	25,7	28,3
Тирас	20,7	15,9	17,3	17,4
Карлик	20,8	19,2	16,4	18,8
Середній показник	23,1	22,3	19,6	
СЕРЕДНЬОРАННІ				
Левада	21,0	17,3	18,3	18,8
Фантазія	21,0	17,6	19,2	19,2
Оберіг	22,0	21,2	15,3	19,5
Середній показник	21,3	18,7	17,6	
СЕРЕДНЬОСТИГЛІ				
Билина	24,2	20,4	19,0	21,2
Лілея	24,5	25,2	22,7	24,1
Слов'янка	25,5	32,3	23,3	27,0
Середній показник	24,7	23,6	21,6	
СЕРЕДНЬОПІЗНІ				
Червона рута	21,8	22,0	22,6	22,1
Поліське джерело	25,5	25,2	23,7	24,8
Середній показник	24,5	22,7	23,1	
НІР _{0,5} , т/га				0,94

Проте в межах групи стиглості урожайність сортів не рівнозначна. Так, у всіх групах стиглості найбільшою врожайністю відзначались сорти, внесені до Реєстру в останні роки. Серед ранніх – це Скарбниця та Подолянка, середньоранніх – Фантазія і Оберіг, середньостиглих – Слов'янка, Лілея, середньопізніх – Поліське джерело.

Серед усіх сортів, що випробовували, найбільшу врожайність забезпечили ранній Скарбниця (28,3 т/га) та середньостиглий Слов'янка (27,0 т/га), що відповідно на 9,6-10,9 т/га більше порівняно з іншими сортами. Перевага за врожайністю в групі ранніх сортів за сортом Скарбниця становила 6,2-10,9 т/га. Серед середньоранніх сортів найбільшою врожайністю вирізнявся сорт Оберіг, але слід відмітити, що урожайність цих сортів майже рівнозначна від 18,8 до 19,5 т/га. У групі середньостиглих сортів перевага за урожайністю сорту Слов'янка становила від 11 до 27 % порівняно з сортами тієї ж групи стиглості. Досить висока врожайність характерна і для середньопізнього сорту Поліське джерело (24,8 т/га), що на 9 % більше порівняно із сортом Червона рута.

Література:

1. Бондарчук А.А. Наукові основи насінництва картоплі в Україні / А.А. Бондарчук. – К., 2010. – 399 с.
2. Бондарчук А.А. Продуктивність сортів картоплі залежно від терміну продукування в південній частині Полісся України / А.А. Бондарчук, Ю.Я. Верменко // Картоплярство України. – 2007. – № 3-4(8-9) – С. 4-8.
3. Верменко Ю.Я. Насіннева продуктивність картоплі в різних ґрунтово - кліматичних умовах України / Ю.Я. Верменко, В.М. Коваль, Л.В. Чернохатов // Картоплярство. – К., 2010. – Вип. 39. – С. 104-113.
4. Верменко Ю.Я. Продуктивність сортів картоплі в умовах південної частини Полісся України / Ю.Я. Верменко, Я.Б. Демкович // Картоплярство. – К., 2006. – Вип. 34-35. – С. 93-108.
5. Бондарчук А.А. Стан та пріоритетні напрямки розвитку ринку насінневої картоплі в Україні / А.А. Бондарчук // Картоплярство. – К., 2009. – Вип. 38. – С. 3-23.
6. Методичні рекомендації щодо проведення досліджень з картоплею. – Немішаєве, 2002. – 182 с.

В условиях западной части Лесостепи Украины преимущество по урожайности за годы испытания установлено для среднеспелых и среднепоздних сортов. При репродуцировании в течении трёх лет элиты наиболее стабильны по урожайности сорта Червона рута, Полесское джерело, Скарбниця, Левада, Фантазія, Лілея, Слав'янка. Наиболее урожайные сорта Скарбниця, Слав'янка, Полесское джерело, Лілея.

In the western part of the forest-steppe of Ukraine the advantage in yield over the years of the studies has been set for the mid ripening and middle-late varieties. Under reproduction within three years of the elite such varieties as Chervona ruta, Poliske dzherelo, Skarbnytsia, Levada, Fantasia, Lileia, Slovianka are the most stable for yield capacity. The most productive varieties are Skarbnytsia, Slovianka, Poliske dzherelo, Lileia.

Висновки

1. В умовах західної частини Лісостепу України перевага за урожайністю за роки випробування встановлена для середньостиглих та середньопізніх сортів.

2. В умовах західної частини Лісостепу України найбільш стабільні за репродукування еліти щодо урожайності середньопізні сорти Червона рута та Поліське джерело, серед ранніх Скарбниця, середньоранніх Левада та Фантазія, серед середньостиглих Лілея та Слов'янка.

3. Серед всіх сортів, що випробовувались найбільш урожайні: Скарбниця (28,3 т/га), Слов'янка (27,0), Поліське джерело (24,8), Лілея (24,1 т/га).

Перспективи подальших досліджень. Доцільно і в подальшому проводити по мірі внесення сортів до Реєстру визначення їх продуктивності для умов західної частини Лісостепу України, насамперед, їх властивості протистояти лімітуючим чинникам природно-кліматичних умов.